

Українська
література

Ukrainian
Literature

ISSN: 2411-6181 (on-line); ISSN: 2311-9896 (print)
Current issues of social studies and history of medicine. Joint
Ukrainian-Romanian scientific journal, 2017, №:1(13), P. 112-117
UDK 821.161.2 Шевченко 09
DOI 10.24061/2411-6181.1.2017.26

**СТЕЛІАН ГРУЯ – ДОСЛІДНИК ТВОРЧОСТІ
ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

Антоній МОЙСЕЙ, Ірина КАЙЗЕР,
ВДНЗ України «Буковинський державний
медичний університет», Чернівці (Україна)
antoniiimoisei@bsmu.edu.ua
irabosak06@gmail.com

**STELIAN HRUYA AS A RESEARCHER OF
TARAS SHEVCHENKO'S CREATIONS**

Antoni MOYSEY, Iryna KAIZER,
Higher State Educational Establishment of Ukraine
«Bukovinian State Medical University», Chernivtsi (Ukraine),
ORCID ID: 0000-0001-5295-2271, Researcher ID : S-5261-2016
ORCID ID 0000-0002-7202-7937, Researcher ID: S-5839-2016

Мойсей А., Кайзер И. Стеліан Груя – дослідник творчості Тараса Шевченка. С 90-х років XIX століття розпочалося румунське шевченкознавство. Значительний вклад в розвиток цієї галузі зробили такі учені, як Т. Носенко, М. Ласло-Куцюк, К. Барборіке, І. Ребошапка, С. Груя і др. В статті йдеться про роботи Стеліана Груї, присвячені творчості Тараса Шевченка («Т. Шевченко – поет-романтик», «Молитва і прокляття: критичне дослідження»). Також проаналізовані твори «Гайдаки», «Псалми Давидові», «Великий лех», «Іван Подкова», їх інтерпретація румунськими ученими.

Ключові слова: Т. Шевченко, шевченкознавство, романтизм, історична поезія, містерія

Вступ. Процес засвоєння творів Т. Шевченка в Румунії, а відповідно й виникнення шевченкознавства, поділяється на два періоди зі своїми особливостями – до і після Другої світової війни. Вперше ім'я Кобзаря почало з'являтися на шпальтах періодики у 90-х рр. XIX ст., коли журнал «Сучасник» («Contemporanul», 1886, № 1) передрукував з французької газети «Le Temps» статтю «Український поет» (автор W. R. Morfill). Далі з'являються публіцистичні праці Костянтина Доброджану-Гері (Constantin Dobrogeanu-Gherea) «Тарас Шевченко» і «Митці-громадяни», в яких чи не вперше в європейській літературі підкреслено світове значення творчості Шевченка. Статтю про видатного українця надруковано і в «Румунській енциклопедії» за 1904 р. Про вплив Кобзаревих творів на румунський революційний рух 1905-1907 рр. писав Барбу Лезеряну (Barbu Lăzăreanu) у віршованому маніфесті «Пробуджувач».

Балада «Причинна» стала першим перекладеним у Румунії твором Шевченка. А в період між двома світовими війнами, попри несприятливі умови, а подекуди навіть і заборони владою вшановувати пам'ять Шевченка, в пресі з'являлися статті про нього. Перекладали твори великого українця Дж. Манта, Й. Буздуган та ін.

1952 р. Віктор Тулбуре (Victor Tulbure) вперше перекладав на румунську мову «Кобзар» (вступне слово М. Садов'яну). До збірки увійшло близько 30 віршів. Загалом, В. Тулбуре один із найвідоміших та найпродуктивніших перекладачів українського поета – 1963 р. та 1990 р. з'являються наступні збірки

«Кобзаря». Автором передмови до видання 1990 р. був Д.Х. Мазілу (Dan Horia Mazilu), котрий здійснив аналітичне дослідження поезики та тематики творчості Т. Шевченка.

Етапними стали наукові розробки відомих учених Стеліана Груї (Stelian Gruia) («Тарас Шевченко – поет-романтик», 1973; «Молитва і прокляття: критичне дослідження», 1995), Корнелія Барборіке (Corneliu Barborică) («Студії з порівняльної літератури», 1987), Дана Хорія Мазілу (Dan Horia Mazilu) (передмова до «Кобзаря», 1990; стаття «Балади, наснажені ліризмом», 1989), в яких дослідники, за спостереженням Т. Носенко, «поставивши творчість Кобзаря в широкий європейський контекст, прагнули виявити виняткову своєрідність українського поета-романтика (переважно з погляду аналізу його поезики, жанрових особливостей...)»¹.

Історіографія дослідження та джерельна база. Академічне шевченкознавство Румунії започатковується тільки після Другої світової війни. Окремо можна говорити про вивчення доробку Кобзаря після 1989 р., коли внаслідок Грудневої революції місцева гуманітарна наука звільнилася від комуністичного диктату. Про особливості румунського шевченкознавства йшлося у працях О. Романця, І. Ребошапки, М. Богайчука, М. Ласло-Куцюк, Т. Носенко, С. Лучканіна, Іона Кідешчука та ін.

Потрібно звернути особливу увагу на роботи Флоріна Пінтеску (Florin Pintescu)², Віорела Долга (Viorela Dolha)³, оскільки вважаємо, що глибокий всебічний лі-

¹Nosenko T. «Ukrayins'ka literatura v zatsikavlenykh rumuns'kykh doslidnykiv: imena, napryamy, pidhody» [Ukrainian Literature in Romanian researchers' interests: names, directions, approaches], *Nash holos*, Ch. 81-82, P. 8.

²Pintescu F. «Unele considerații privind relațiile moldavo-cazace în evul mediu» [Some considerations regarding Moldovan-Cossack relations in the Middle Ages], *Ukraina - Rumuniya - Moldova: Istorychni, politychni ta kul'turni aspekty vzayemyn*, Mizhnarodna naukova konferentsiya 16-17 travnya 2001 r., Chernivtsi, 2002, P. 73-90.

³Dolha V. Romani uitati. Articolul «Țara Noastră de dincolo-de-Nistru». Țaru nimănu [Forgotten Romanians. The article "Our country beyond the Dniester river. No Man's Land"], URL: <http://ro.altmedia.info/romani-uitati>

тературний аналіз неможливий без опрацювання етнокультурних та історичних зв'язків. Схожій тематиці присвячений цикл статей А. А. Мойсея та А.Є. Моїсея «Українці в етнокультурних стереотипах румунів та молдаван»⁴.

Основна частина. Стеліан Ґруя (Яцентюк) – румунський письменник, літературознавець, перекладач. 1957 закінчив Київський університет, захистив кандидатську дисертацію з теми «Тарас Шевченко – поет-романтик». Був професором Бухарестського університету, на факультеті іноземних мов та літератур викладав українську літературу. Автор україномовних збірок оповідань «Колесо» (1964), «Пастух і дика черешня» (1973), поетичної збірки «Надра» (1971). Румунською мовою вийшли книга оповідань «Поминальний день» (1968), а також поетичні – «Арборенські балади» (1977), «Північ» (1979) та роман «Чорний кінь» (1983).

Вагомий внесок С.Ґруї і в перекладацтво – 1974 вийшла збірка українських народних дум, 1971 – антологія новел «Пролетіли коні» (у співавт.), 1975 – «Балада рідного краю», добірка віршів румунських поетів, які пишуть українською. Автор та упорядник передмов до ряду видань Т.Шевченко, В.Стефаніка, О.Кобилянської.

Важливо відзначити працю «М. Ємінеску» (1958), в якій досліджено переклади українською мовою творів всесвітньо відомого румунського поета. Перші публікації Міхая Ємінеску в Україні належать Василеві Щурату (1903), а перше видання поезій, до якого увійшло лише 43 твори, з'явилося 1952 р. (перекладач Ярослав Шпорта). 1974 р. під упорядкуванням А. М'ястківського та зі вступним словом С. Семчинського вийшло більш повне видання, де представлена вся тематична палітра поезій М. Ємінеску. А 1992 р. між українським та румунським урядами було підписано «Угоду про співробітництво в галузі культури, науки і освіти». В рамках цієї Угоди Спільною письменників Румунії та Спільною письменників України було прийнято рішення про видання у перекладах у Румунії творів Т. Шевченка, а в Україні, відповідно, творів М. Ємінеску.

Як доктор української філології, Стеліан Ґруя активно виступав із літературознавчими та літературно-критичними статтями. Особливо це стосується його шевченкознавчих студій. Творчості українського поета він присвятив докторську дисертацію «Тарас Шевченко – поет-романтик» (1973), а також низку статей «Містерія «Великий льох» (1989), «Пиха тиранів і

лагідний Бог» (1991), «Пристрасть і міражі» (1992), «Творець української національної доктрини» (1995), які склали основу книги «Молитва і прокляття: Критичне дослідження» (1995). Ці праці, писані в умовах комуністичного диктату, відзначаються сміливим трактуванням «Кобзаря», особливо поеми «Великий льох».

С. Ґруя оцінював діяльність і творчість Шевченка, а з ними й історичну місію Румунії та України, з погляду європейських культурних цінностей. Вихідними в цьому плані можуть бути такі думки вченого: «Хто детально й кропітко досліджував скарбницю Шевченкового слова, той не зміг не переконатися, що великий Кобзар, як ніхто інший, збагнув і передбачив чимало аспектів вікових і багатосторонніх відносин між Україною та Румунією, а також можливі наслідки в результаті взаємовигідних стосунків між їхніми народами. Мова тут насамперед про властиву обидвом сусідам героїчну ретроспективу, а також про майбутню перспективу в світлі взаємодії й співпраці, яка має надзвичайну вагомість і значення в подальшому процесі існування й процвітання України та Румунії»⁵. Звичайно, дослідник мав тут на увазі пророчі слова Кобзаря про «братолубіє» і «єдиномисліє», на основі чого постане велика сім'я народів світу, об'єднана тезою про загальнокультурні цінності. Крім того, він вдається в історичне минуле, щоби підтвердити, що їх у давнину виборювали два сусідні народи: «Коли в головних культурних закладах Європи розквітало Відродження, волоські чи молдавські воєводи ціною життя і крові стали вперек на шляху оттоманської експансії. Коли Західна Європа організувала й зміцнювала університетські осередки та заклади, запорозькі козаки кров'ю омивали той же шлях мусульманської експансії. Такі місцевості, як Дніпровський лиман чи острів Хортиця стали легендарними завдяки звитязним битвам козаків проти турецько-татарських загарбницьких намірів»⁶. У цій площині С. Ґруя розглядає поеми Т. Шевченка «Іван Підкова» та «Гайдамаки» (особливо пісню кобзаря Волоха), а звідси робить важливий висновок про «найпотрашаючі» і «найактуальніші спонуки» до взаємотворчих стосунків між двома сусідніми народами. А коли російський царизм розділив на шматки Волощину, піддавши Бессарабію немилосердному національному й соціальному гніту, знову Шевченко з обуренням вигукнув: «Од молдованина до фінна / На всіх язиках все мовчить, / Бо благоденствує!»⁷. Тому науковець закликав прислуховуватися до Шевченкового слова, бо воно, як ніколи, актуальне в наш час.

⁴ Moysey A.A., Moisey A.Ye. «Ukrayintsi v etnokul'turnykh stereotypakh rumuniv ta moldavan (1). Ukrayins'ki kozaky ochyma moldavs'kykh seredn'ovichnykh litopystyiv» [Ukrainians in the ethnocultural stereotypes of Romanians and Moldavians (1). Ukrainian Cossacks from the point of view of Moldavian chroniclers of Middle ages], *Istoryko-politychni problemy suchasnoho svitu*, Zbirnyk naukovykh statey, Chernivtsi, Chernivets'kyu natsional'nyu universytet, 2013, T. 25-26, P. 202-208; Moysey A.A., Moisey A.Ye. «Ukrayintsi v stereotypakh rumuniv ta moldavan (2). Odruzhennya Tymosha Khmel'nyts'koho ta Roksandry Lupul u rumuns'kykh dzhere-lakh» [Ukrainians in stereotypes of the Romanians and Moldavians (2). Marriage of Tymish Khmelnytsky and Roksolana Lupul in the Romanian sources], *Pytannya starodavn'oyi ta seredn'ovichnoyi istoriyi, arkhеолоhii i etnolohii* (Zbirnyk naukovykh prats'), T. 2 (36), Chernivtsi, Druk Art, 2013, P. 187-203; Moysey A.A., Moisey A.Ye. «Ukrayintsi v etnokul'turnykh stereotypakh moldavskikh letopistsev, rumynskikh istorikov i pisateley (3). Obraz Ivana Podkovy - kozatskogo predvoditelya i moldavskogo knyazyaz» [Ukrainians in ethnocultural stereotypes of Moldovan chroniclers, Romanian historians and writers. The image of Ivan Pidkova as leader of Cossacks and Moldavian prince], URL: http://atlas.usv.ro/www/codru_net/CC20/1/stereotypes.Pdf

⁵ Hruya S. «Tvorets' ukrayins'koyi natsional'noyi doktryny» [Creator of Ukrainian national doctrine], *Nash holos*, 1995, Ch. 1-2 (14-15), P. 5.

⁶ Ibid., P. 5.

⁷ Shevchenko T. *Kobzar*, Kyiv, Dnipro, 1977, P. 255.

У своїх студіях С. Груя порушив одну з найважливіших проблем Кобзареві творчості – зв'язку із Біблією. На думку дослідника, Шевченко часто використовує численні паралелі з Біблією, щоб до кінця довести місію пророка української нації. Зацікавлення Святим Письмом науковець пояснює «не стільки релігійністю, скільки невтомним шуканням правди, яку Шевченко мріє побачити втіленою людською істотою, наділеною ореолом божества. Бог як персонаж пояснюється в творчості Шевченка знищенням несправедливих порядків і заміною їх братерством та любов'ю»⁸.

На думку вченого, у «Псалмах Давидових» Тарас Григорович робить першу спробу створити цикл, де з повною силою відобразились би ідеологічні шукання київських романтиків. Проте С. Груя, на жаль, прочитував тільки «соціальні та національні відтинки»⁹. А загалом звернення Т. Шевченка до Книги книг тлумачилось у традиційному для тодішнього шевченкознавства ключі: «...Біблійний текст служить Шевченку приводом для засудження кріпосництва, в ярмі якого знаходяться народні маси. Небезпека повного знищення національного ядра походить з боку царизму, якому допомагають місцеві багаті»¹⁰.

Цікавими спостереженнями позначене дослідження С. Груї про жанр балади у творчості Кобзаря, представлений, на думку дослідника, не тільки «Причинною», «Утопленою», «Тополею», «Лілеєю», «Русалкою», а й такими творами, як «У Бога за дверима лежала сокира», «Перебендя», «Іван Підкова», «Гамалія», «Тарасова ніч». Дослідник прагнув передусім показати новаторський характер жанру балади у творчості Т. Шевченка в порівнянні з попередниками поета. «Причинна», на його думку, побудована за зразком класичної опери, що починається увертюрою з чотирьох строф, у яких «читач стає свідком надзвичайної драми з участю всіх елементів навколишньої природи»¹¹.

Заслужують на увагу міркування вченого про спорідненість «Причинної» з народною піснею про чумаків, записаною М. Максимовичем у 1827 р., на що свого часу вказував історик літератури М. Петров. «Якщо взяти до уваги біографію Шевченка, – пише він, – зокрема його дитинство, коли він супроводив батька в довгих дорогах по українських степах і коли в чумацькій валці лунали час від часу сумні пісні, розповідаючи про трагічні події, безмежність степів, обвіяних тужливими вітрами, не можемо не погодитись з російським істориком. Але незаперечний і той факт, що Шевченко знав чимало інших мотивів трагічного кохання з українського фольклору, адже відомості поета про розвиток української літератури дуже багаті»¹².

Окремий розділ своєї праці «Молитва і прокляття» С. Груя присвятив образу жінки у творчості поета. «Найулюбленишим героєм поетичної творчості Тараса Шевченка, – відзначає він, – є проста жінка з народу, яка стає жертвою знущання злих людей і кінчає майже

завжди трагічно. Більшість шевченківських героїнь стають матерями після того, як їхній ідеал щастя розбитий, і тому вони йдуть на шлях самопожертви»¹³. На підтвердження своїх слів науковець детально аналізував поеми «Катерина», «Наймичка» і «Марія», які, на його думку, проросли з особистого життя поета та долі його сестер.

Найвдалішим з-поміж інших, як нам видається, став аналіз поеми «Марія». С. Груя покладається на думку І. Франка, який зараховував поему до найкращих та найгармонійніших поем Шевченка. Вона займає визначне, а з деякого погляду навіть першорядне місце між такими перлами Шевченкової поетичної творчості, як «Княжна», «Відьма», «Петрусь», «Сотник» та «Неофіти». Немало важила для румунського філолога і думка його співвітчизника К. Доброджану-Гері: «Одною з найкращих його (Т. Шевченка) поем є «Марія». Він плакав сльозами за Святу Марію, сумний символ усіх нещасливих матерів»¹⁴. Підхопивши ідеї своїх попередників, С. Груя дійшов справедливого висновку про те, що саме в християнській міфології Кобзар черпав улюблені сюжети усе своє життя. Перш за все це чиста материнська любов та величні ідеали, породжені нею. «Найвища мета палкої любові – це служіння правді, в ім'я якої самопожертва вимальовується як світлий апофеоз»¹⁵. Проте не з усіма спостереженнями дослідника стосовно Шевченкової «Марії» можна погодитися. Зокрема з тим, що поема несе своєрідний войовничий пафос, направлений проти релігійних догм. Соціологічний відтінок мають і деякі інші спостереження науковця про образи Шевченкового твору.

Один з найбільших розділів своєї книжки С. Груя присвятив питанню гротеску, іронії і сарказму в поезії Кобзаря, вважаючи їх закономірними у творчості поета-романтика. «Вірний принципам романтизму, Тарас Шевченко, – розмірковує дослідник, – у цілому циклі сатиричних творів із великою силою викриває нетривкість сучасного йому суспільства, заперечуючи уявні духовні вартості, які його підтримують. Діючи, як великі поети-романтики європейських літератур, поет уміло відбирає з суспільства найуразливіші факти, які становили фундамент царської імперії, змальовуючи їх без жодної прикраси. Дуже часто це картини кошмару, в яких елементи гротеску стають основним матеріалом мистецької побудови відображення навколишнього світу. Гротеск породжений у творчості Тараса Шевченка є злом, яке стоїть в основі страшних подій, що відбуваються в кордонах імперії, гноблячи дух народів і їх життя, яке, на думку поета, повинне бути вільним і щасливим»¹⁶. Свої міркування шевченкознавець ілюструє передусім на матеріалі поеми «Царі», котра, за його спостереженнями, стала показовим твором сатиричного змалювання життя і діяльності вінценосних осіб. До того ж, хоч і перебуваючи на засланні, поет уважно спостерігав за революційними подіями 1848 року в Європі.

⁸ Hruya S. Molytva i proklyattya: krytychne doslidzhennya [Prayer and curse: critical research], Bukharest, Kryterion, 1995, P. 10.

⁹ Ibid., P. 10.

¹⁰ Ibid., P. 20.

¹¹ Ibid., P. 24.

¹² Ibid., P. 26.

¹³ Ibid., P. 109.

¹⁴ Ibid., P. 128-129.

¹⁵ Ibid., P. 129.

¹⁶ Ibid., P. 143.

Згадану поему дослідник сприймав як один з найяскравіших політично спрямованих творів часу, у якому, завдяки полум'яному слову і відкритому сарказму, постать українського поета стає в ряд великих борців за рівність і справедливість. І біблійний цар Давид, і київський князь Володимир своєю діяльністю підтверджують аморальність і жорстокість усіх правителів. «Зібрані з життя біблійного Давида факти покликані ілюструвати увічнення пороків та розпусти протягом усієї історії в тих місцях, до яких звертають свої побожні погляди народні маси і які схвалені офіційними догмами як світі»¹⁷, – констатував дослідник.

Свої спостереження щодо сарказму у творчості Т. Шевченка науковець продовжував на матеріалі твору «Кавказ», спрямованого проти загарбницької політики російського царизму. Загалом дослідник добре вловив суть цієї антиколоніальної поеми, ставлячи її в один ряд з іншими творами слов'янських літератур, наприклад, з «Тридіоном» польського поета С. Крашинського. Волелюбність і непохитність кавказьких народів повністю відповідають романтичному ідеалові великого Кобзаря, стають зразком непокірливості для всіх пригноблених народів. Як бачимо, С. Груя демонстрував добру обізнаність з історією слов'янських літератур, особливо тих народів, які також терпіли гніт російського царизму.

Ще одну цікаву паралель проводив шевченкознавець на зіставленні поем «Сон» Т. Шевченка, «Пам'ятник Петру Великому» А. Міцкевича та твором «Медный всадник» О. Пушкіна. Кожен з трьох поетів крізь призму споглядання пам'ятника російському самодержцю висловлює своє ставлення до царя, а з тим і власний погляд на Російську імперію. В українського лірика Петро І постає як колонізатор його народу, жорстокий кат. Інші асоціації викликає пам'ятник в О. Пушкіна. Російський митець «вбачає в пам'ятнику величність імперії з її монументальною архітектурою, створеною і заснованою заповзятливим і енергійним монархом»¹⁸.

Творчою знахідкою С. Груї можна вважати вдалий підбір поем для зіставлення, автори яких – великі слов'янські поети, але в кожного з них свій погляд на історію Росії, уособлений у діяльності Петра І. Ставлення А. Міцкевича до російського самодержця, як переконував дослідник, повністю негативне. Адже цар варварськими методами знищував інші народи на користь виходу Росії з пастки вікової відсталості. Саме з цієї причини, на нашу думку, польського поета й не цікавили позитивні сторони царювання Петра І.

Виходячи з цього, можна стверджувати, що С. Груя дуже обережно підходив до оцінки діяльності російського царя, що, зрештою, і не дало йому можливості належно оцінити твір польського поета. Інша причина такої позиції румунського дослідника криється в тому, що він керувався тлумаченням твору О. Пушкіна «Медный всадник», висловленими В. Белінським, а при аналізі поеми А. Міцкевича й з'ясуванні місця Петра І в історії послуговувався думками О. Герцена. Щоправда, С. Груя врешті-решт

наважився на більш рішучий висновок: польський поет розглядає діяльність царя Петра І з позицій представника пригнобленого народу, в якого модернізація однієї країни на шкоду іншим не могла викликати ніщо інше, як огиду й протест. Вважаємо, що російський дослідник Стахеєв справедливо зазначав: «Для Міцкевича Петро І є уособленням деспотичної волі, як і військово-деспотичного самодержавства з європейським виглядом, сучасного поетові»¹⁹.

Загалом аналіз поем «Царі» і «Сон», здійснений румунським дослідником, можна вважати вдалим. Хоч при цьому науковець припустився деяких неточностей і прорахунків. Зокрема, він не надав значення тому, що поема «Царі» мала дві редакції. Першу написано в 1848 році на Кос-Аралі як цикл з чотирьох, сюжетно не пов'язаних між собою, віршованих оповідань, обрамлених вступом і кінцівкою. Остаточну, істотно відмінну редакцію «Царів» Т. Шевченко створив у 1858 році в Нижньому Новгороді, переробивши цикл на поему-тетралогію із вступом і епілогом. Тому С. Груя помилково називав дату написання твору як 1848 рік. При аналізі поем дослідник губив нитку спостережень стосовно Шевченкового гротеску, іронії і сарказму, а натомість обмежувався здебільшого міркуваннями про ідейний зміст творів. Недоречною видається і думка вченого про те, що київського князя Володимира православна церква оголосила святим «за навернення росіян до християнства»²⁰.

Деякі розділи своєї книжки «Молитва і прокляття» С. Груя будовав на основі аналізу окремих творів Т. Шевченка, а саме: «Гайдамаки», «Єретик», «Великий лях» та ін.

Оригінальне трактування поеми «Гайдамаки» дослідник розпочинав із з'ясування джерел Шевченкового твору – праць з історії України й Польщі. При цьому відзначав, що найголовніші матеріали, які лягли в основу твору, – це народні думи, балади, легенди, а особливо розповіді діда Івана. На переконання С. Груї, «поема «Гайдамаки» є синтезом величезного фонду української народної творчості, в ній поет висловлює віру свого романтичного покоління в бурхливу й героїчну історію України, натякаючи прямо на сучасність, яка характеризувалась інертністю мислення і гноблення української нації»²¹.

«Гайдамаки» трактувалися румунським вченим як твір глибоко новаторський, котрий окреслив для наступних поколінь вектори історичного романтизму в периметрі національного письменства. Жодному з українських романтиків не вдалося створити такої масштабної картини повстання пригнобленого народу, доведеного до вершин розпаду.

Найбільший за обсягом поетичний твір Т. Шевченка С. Груя зараховував до поем байронівської структури. «Виражений поетом у численних ліричних монологах, романтичний ідеал зображується в майбутньому своєї вітчизни, історія якої переповнена численними подвигами. Історичний приклад набуває рис патетичного закликати проти пасивності, в якій живуть внуки гайдамаків. Своім твором поет мріє розбудити свідомість сучасників, закликаючи їх наслідувати

¹⁷ Ibid., P. 146.

¹⁸ Ibid., P. 170.

¹⁹ Ibid., P. 172.

²⁰ Ibid., P. 147.

²¹ Ibid., P. 49.

приклад предків. До речі, ця риса романтизму Шевченка характерна для усіх його творів, які трактують моменти з історії України²² – підкреслював дослідник.

Зі знанням справи науковець прокоментував структуру «Гайдамаків», відзначивши при цьому роль прологу й епілогу. У цих складових твору поет чітко змальовує ідеали боротьби, як їх вбачав. Вони є вираженням давнього минулого, на тлі котрого відтворюються величезні зусилля українського народу в своїх непоодиноких спробах визволитись. Значення філософських роздумів – синтезувати в єдину показову картину віковічні тенденції українців, спраглих до вольності, трагедія яких стає в один ряд з найбільшими трагедіями в історії людства.

У шевченкознавчих студіях С. Груї спостерігається ще один напрям, який характеризує дослідника як вдумливого й уважного інтерпретатора літературного матеріалу. Він постійно намагався поєднати аналіз Кобзарєвого твору з матеріалом, на якому простежується зв'язок історико-культурних традицій українців і румунів. Так, науковець неодноразово залучав до тексту своїх наукових студій посилання на румунського шевченкознавця К. Доброджану-Герю, а при аналізі «Гайдамаків» уміло трактував пісню кобзаря Волоха. У цьому епізоді дослідник виходив із того, що Т. Шевченко був чудово обізнаний із історією сусідніх народів, які в другій половині XVIII ст. знаходилися в такому ж політичному становищі, як і Україна. На його думку, «пісня кобзаря Волоха, в якій молдовани і волохи покликані приєднатися до гайдамацького повстання, демонструє, що утиски та невдоволення в румунській країні знайшли позитивний відгомін серед українських народних мас. Так само пісня підтверджує з повною силою факт, що гноблення румунського народу подібне до українського. Вірші кобзаря прямо адресовані румунам»²³.

Загалом можна відзначити, що свої міркування стосовно поеми «Гайдамаки» С. Груя будував в річищі ідей тодішнього українського шевченкознавства. Це почасти видно й з того, як він тлумачить історико-літературне значення поеми: «Шевченко, як і інші романтики України, живе надією, що його твори збудять свідомість свого покоління, чия свята місія є продовженням давніх традицій в ім'я здобуття свободи і братерства як між членами власного народу, так і між іншими народами. У цьому напрямку поема великого Кобзаря має надзвичайну національну цінність, а її висміювання деякими російськими літературними критиками минулого століття, на чолі яких стояв В. Белінський, здається нам актом відсутності письменницької солідарності, якого не можна ніяк оправдати»²⁴. Щоправда, в наведеній цитаті помітний критичний струмінь щодо висловлювань В. Белінського на адресу Кобзаря, на що в умовах радянської дійсності

не відважився б жоден український літературознавець.

Темі героїчного минулого присвячена і поема «Іван Підкова». Джерело твору – народні пісні про видатного отамана, а також розповіді односельчан. У Т. Шевченка Підкова – відчайдушний, досвідчений, справедливий полководець²⁵. Як свідчать історичні джерела, 1577 року Іван Підкова став молдавським господарем, потіснивши ставленика Османської імперії Петра Кривого. Це знайшло як позитивні, так і негативні відгуки в румунській та молдавській історіографії. Наприклад, румунський історик та революціонер Ніколае Белческу не сприймав козацького ватажка як борця за незалежність від турків, а як чергового претендента на владний трон²⁶. А Петре Панаїтеску, історик, філолог, член-кореспондент Румунської академії наук, вважав, що господар Петро, проосманський володар, був людиною надто м'якою, тому козаки втручалися в його правління²⁷. Полярні думки висловлює Богдан Петричейку Хашдеу. Зокрема, у праці «Іоан-Воде чел Кумпліт» науковець зазначає, що козаків у Молдові зустріли як друзів, а Підкову як рятівника²⁸.

Композиційно поема «Іван Підкова» відображає два плани – сучасний та історичний. Зокрема, в історичному описано морський похід козаків на Османську імперію. Попри відсутність історичних відомостей, у художньому творі Шевченко припускає, що саме І. Підкова міг бути ініціатором визвольних боїв.

Безсумнівно, Кобзарєва поема стала одним із джерел для роману Михайла Садов'яну «Нікоаре Поткоаве»²⁹, опублікованому 1952 р. Адже румунський письменник переклав низку творів українського поета, в тому числі і поему «Іван Підкова». У романі зображено козацького ватажка у віці мудрості, він вже не відчайдушний воїн, а мудрий правитель. Люди сприймали його як захисника, поборника віри християнської. Йому протиставляється господар Петро Кульгавий, ставленик османів. Саме тому, коли Підкова змушений покинути Молдову, народ шкодує про це, наголошуючи, що він показав їм справедливість, вольність.

Кошовий отаман постає на сторінках твору як людина освічена. Навіть у походи він бере з собою книги. М. Садов'яну створив героїчний образ Івана Підкови, основою якого стали звичаї та менталітет українців. Саме завдяки роману «Нікоаре Поткоаве» образ Івана Підкови став популярним у румунській літературі XX ст.

У своїх студіях С. Груя неодноразово підкреслював глибину освіченість українського поета, широту знань Кобзарем європейської історії. Це, зокрема, наочно демонструє поема «Єретик», у якій поет вперше виходить за рамки контексту царської імперії, відображаючи в простій, близькій до українських народних балад формі страждання чеського національного героя Яна Гуса.

²² Ibid., P. 50-51.

²³ Ibid., P. 62.

²⁴ Ibid., P. 74.

²⁵ Romanets' O. «Shevchenkiv «Ivan Pidkova» u literaturniy tradytsiy» [«Ivan Pidkova» by Shevchenko in literature tradition], *Zbirnyk prats' p' yatnadsyatoyi naukovoyi shevchenkivs'koyi konferentsiyi*, Kyiv, 1968, P. 222-235.

²⁶ Bălcescu N. Puterea armată și arta militară la români [Armed forces and military art at Romanians], București, Military Publishing House, 1990, 302 p.

²⁷ Panaitescu P. Istoria românilor [History of Romanians], București, Editura didactică și pedagogică, 1990, P. 156.

²⁸ Hasdeu B. Ioan-Vodă cel Kumplit. Opere alese [Ioan Vode the Terrible. Selected Works], Kisinău, Karta moldovenească, 1967, vol. II, P. 7-137.

²⁹ Sadovianu M. Nikoară Potcoavă [Nicoare Pidkova], Kisinău, Literatura artistică, 1980, 412 p.

Однією з найскладніших, через багатство символіки, поем Т. Шевченка науковець називає містерію «Великий льох». Своїм ідейним спрямуванням та засадами поезики, вважав він, цей твір є, без перебільшення, здобутком світової літератури, адже тут в історичній ретроспективі описано кілька драматичних моментів. Відтак румунський дослідник докладно розглядав структуру «Великого льоху», характерну для жанру містерії. У першій сцені описано розмову трьох душ. Господь не приймає їх до раю, бо за життя вони прислужилися катам України. За це і були покарані смертю. У другій сцені – вихвалання своїми підлими діяннями трьох ворон (української, російської і польської). Вороння відлетіло, їх місце займають три лірники: сліпий, кривий та горбатий. Вони символізують скалічене, глухе, байдуже покоління. Адже ліра – інструмент старців, немічних.

Основний зміст твору С. Груя розглядає в контексті української історичної літератури XVII – XVIII ст., а особливо програмних документів Кирило-Мефодіївського братства, зокрема «Книг буття українського народу». Проте окремі епізоди «Великого льоху» дослідник трактує в дусі Тез про 300–річчя возз'єднання України з Росією.

Висновки. Яскравий філологічний талант професора С. Груї найповніше виявився в царині дослідження української літератури, особливо літературної спадщини Кобзаря. Проаналізувавши увесь творчий доробок українського поета, румунський науковець робить висновок, що Т. Шевченко, незважаючи на описані події, завжди уособлює сучасну йому Україну, її національне та духовне існування. Дослідник тлумачить художнє світобачення поета, довівши, що Т. Шевченко – романтик. Новаторськими стали питання щодо Кобзареві рецепції Святого Письма. Марія в українського поета – вчитель, натхненник Христа.

С. Груя неодноразово у своїх працях досліджує проблему історіософської концепції України в Шевченка. У ракурсі поставленого питання здійснено аналіз поем «Гайдамаки», «Царі», «Іван Підкова», «Великий льох».

Отже, міркування румунського науковця стосовно творчості Тараса Шевченка репрезентували поета як європейця та інтелектуала, духовні горизонти котрого охоплюють різні сфери й проблеми буття та культури, окреслюють масштабний контекст духовного світу. Праці вченого мають не тільки історико-пізнавальне значення. Вони стануть в нагоді і сучасним науковцям-шевченкознавцям як зразок поваги до величчя українського поета й уважного прочитання його творчості.

Anthony Moisey, Iryna Kaizer. Stelian Hruya as a researcher of Taras Shevchenko's creations. The process of assimilation of Shevchenko's writings in Romania, and, accordingly, the appearing of the Shevchenko studies are divided into two periods – before and after World War II. For the first time the Kobzar's name began to appear on the pages of periodicals in the 90's. XIX century, when the magazine «Contenporanul» reprinted the article about the Ukrainian poet from the French newspaper «Le Temps». The ballad «Prychynna» became the first translated work of the Ukrainian poet in Romania.

The Romanian academic Shevchenko studies begin only after World War II. One of the most famous Romanian experts of the Ukrainian literature and culture can be considered Stelian Hruya. His works have not only historical and educational value, but are also characterized by deep analytical approach, using new methods.

Stelian Hruya was a professor of the Bucharest University and was teaching Ukrainian literature. He devoted his doctoral dissertation to the work of the Ukrainian poet «Taras Shevchenko – a romantic poet» (1973) and the book «Prayer and curse : Critical research» (1995). These works, written in the conditions of the communist dictatorship, are remarked with brave interpretation of the «Kobzar».

In the proposed article the analysis of the works «Gaydamaki», «Psalms of David», «Big cellar» are examined in details.

Let's point out that the suggestions of S. Hruya about the genre of ballads in the Kobzar work became innovative for the literatures. In the opinion of the scientist, that genre is presented not only by «Prychynna», «Drown», «Poplar», «Lily», «Mermaid», but also by such works as «There laid an ax behind the God's door», «Perebendya», «Ivan Pidkova», «Gamalia», «Taras' night».

A separate part of his work «Prayer and curses» S. Hruya dedicates to the image of woman in the work of the poet. There are also lots of investigations to grotesque, irony and sarcasm in Kobzar poetry.

Applying the comparative method of the literary, the Romanian researcher analyses Shevchenko's poem «Dream» in the context of the other European authors – «Monument to Peter the Great» A. Mickiewicz and «The Bronze Horseman» by Alexander Pushkin.

Thus, the suggestions of Hruya regarding the work of poet Taras Shevchenko represented the poet as European and intellectual, whose mental horizons cover

different spheres and problems of life and culture, outline the scale context of the mental world.

Key words: Shevchenko, Shevchenko studies, romanticism, historical poem, mystery.

Moisey Antonii – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук та українознавства ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет». Коло наукових інтересів: історія української культури, історія України, традиційна культура населення Буковини, взаємодія у сфері традиційної культури українського та східнороманського населення Буковини, процеси етнокультурної ідентичності в прикордонних регіонах. Автор 190 наукових праць, в тому числі 5-х монографій.

Moisey Antony – Doctor of Historical Sciences, Chief of Department of Social Sciences and Ukrainian Studies of Higher State Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian State Medical University». Research interests: history of Ukrainian culture, history of Ukraine, traditional culture of Ukrainian population, interplay in area of traditional culture of Ukrainian and eastromanian population of Bukovina, processes of ethnocultural identity in border regions. Author of 190 scientific publications including 5 monographs.

Kaizer Iryna – викладач кафедри суспільних наук та українознавства ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет», аспірант кафедри української літератури Чернівецького національного університету імені Ю.Федьковича. Коло наукових інтересів: сучасні літературознавчі методи (історико-порівняльний, герменевтичний, рецептивний, інтертекстуальний, соціонічний), вивчення української мови як іноземної.

Kaizer Iryna – teacher of the department of Social Sciences and Ukrainian Studies of High Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian State Medical University», postgraduate of the department of Ukrainian literature of Yuriy Fed'kovych Chernitsi National University. Research interests: modern literary methods (historical-comparative, hermeneutic, receptive, intertextual, socionic), studying Ukrainian language as a foreign language.

Received: 13-02-2017

Advance Acces Published: April, 2017

© A. Moisey, I. Kaizer, 2017